

MASARYKOVA UNIVERZIA, FILOZOFICKÁ FAKULTA

SEMESTRÁLNA PRÁCA

Funkcia umenia

US_42 Úvod do uměnovědných studií

Funkcia umenia

Umenie je odvetvie ľudskej tvorby, ktorého cieľom môže a zároveň nemusí byť vytvorenie umeleckého diela. Ako každá ľudská tvorba, aj umelecký výkon môžeme rozdeliť na dve základné zložky – *proces a výtvor*. Obe zložky sú závislé či už priamo alebo nepriamo na spoločenskej situácii, v ktorej vznikali, na sociálnom statuse autora, či boli vytvorené na objednávku alebo či ich autor chcel autonómne, na základe vlastných pocitov opísať svoje videnia sveta. Umelecké dielo je takmer úplne vyviazané z príčin a vzťahov reálneho sveta práve pre jeho prevahujúcu estetickú hodnotu, ktorá je však v čase premenná. Vytvára tak autonómny znak, kde je pozornosť upriamena na vnútornú výstavbu a nie na súvislosti s vecami a objektmi, na ktoré dielo poukazuje alebo ku ktorým smeruje. V umení môžeme hovoriť v zásade o primárnych a sekundárnych funkciách. Primárnou funkciou umenia je dopomôcť človeku k objavovaniu nekonečného množstva postojov, ktoré môže zaujať voči skutočnosti. Sekundárnou funkciou môže byť potom využitie tejto ľudskej túžby v prospech dopredu stanoveného cieľa. Umenie môže vzdelávať, propagovať, rozvíjať schopnosti jednotlivca alebo mu pomáhať terapiou. Keďže funkcia je v čase premenná, môže sa meniť hodnota diela z hľadiska jeho ďalšieho využitia nezávisle na počiatočnom prání autora.

Z definície funkcie umenie vyššie vyplýva, že aj keď vznikne dielo poplatné dobe, nemusí ísť z hľadiska estetického o protiklad krásna a vkusu. Umenie naprieč dejinami a krajinami vznikalo na objednávku pre ľudí s mocou a prostriedkami. Porovnaním dvoch autorov, tvoriacich v rovnakej dobe a v podstate pre rovnakých držiteľov moci v krajine z doby nedávno minulej sa môžeme pozrieť na to, akú funkciu umenia si autori pre svoje diela vybrali a či tento ich postoj zodpovedal dobe alebo nie.

V januári 2014 preletela médiami na Slovensku správa, že zomrel velikán sochárstva Arpád Račko. Autor pôsobivého množstva sôch, plastiek, portrétov a malieb bol generáciou umelcov, ktorý tvorili od polovice dvadsiateho storočia prakticky dodnes. Jeho najznámejším dielom je socha maratónca na námestí v centre Košíc, nesúcom názov najstaršieho vytrvalostného podujatia na starom kontinente – Medzinárodného maratónu mieru, ktorú vytvoril v roku 1959. V roku 1987 ten istý Arpád Račko na objednávku vládnucej komunistckej strany vytvoril 5 metrovú sochu muža s plešatou hlavou a kozou briadkou. Monumentálne dielo nieslo názov „Pocta Leninovy“. V čase ekonomického kolapsu krajiny, notoricky známom nedostatku tovaru a služieb a v súznení s neoficiálnym heslom doby „Kto neokráda štát, okráda sám seba/rodinu“ dostane významný sochár príležitosť odpútať sa od svojej klasickej témy v tvorbe a odliatť tak z bronzu za nemalé prostriedku poctu ideológii. Sám Račko sa v mnohých rozhovoroch, ktoré v posledných rokoch poskytol médiám vyjadril, že jeho inšpiráciou je stále sa meniaci príroda a naše súznenie s ňou, poprípade človek a jeho vývoj. Dnes sochu Lenina v súlade s dobou nikde nenájdete. A autor sa k nej ani nikdy po páde socializmu nevracal.

Na porovnanie, ďalší veľký košický umelec, nie zhodou ale skôr selektívnym výberom tiež sochár Ján Mathé tvoriaci v rovnakom období ako Račko, nikdy sochu Leninovy či inému komunistovi nevytvoril. Obidvaja umelci žili z peňazí a zo zakázok, ktoré musel vždy odsúhlasiť vládnući režim. Mathé si vybral cestu umiestňovania svojich sôch s tematikou rodiny na verejný priestor. Mnohé z jeho plastiek sa ocitli ako súčasť fontán a parkov na novoznikajúcom panelovom sídlisku, kde mali priniesť umenie na stavenisko. Ďalšie našli miesto na detských ihriskách, kde boli zámerné vytvorené ako preliezačky pre deti. Umenie ako hra. Fantastický koncept, ktorý v Košiciach nikto zatiaľ neprekonal.

Obaja autori vryli do mesta, v ktorom strávili väčšinu svojho života, nezmazateľnú pečať. Obaja tvorili v ťažkých podmienkach a preto by nebolo správne hodnotiť ich iba na základe toho, čo vytvorili. Mathé bol silne veriaci človek. Račko išiel s dobou, funkcia umenia sa počas desaťročí menila. O soche Lenina nebude o niekoľko rokov vedieť nikto. A to je chyba. Mathé ukázal, že umenie, aj keď verejné a vznikajúce práve vďaka dobe, nemusí s ňou ísť nekriticky ruka v ruke. Po Jánovi Mathé je dnes poprúve pomenované v Košiciach námestie. Po Arpádovi Račkovi ostala skvelá socha na hlavnom námestí. A to je akúrat toľko pocty, koľko by sa mu malo dostať.

Literatúra:

MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty*. Praha: Fr. Borový, 1936

VOLEK, Jaroslav. *Kapitoly z dějin estetiky: Od antiky k počátku XX. století*. Praha: Panton, 1968